

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 15 [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 15 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdcn15a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Zase změna naproti tomu Masarykovi. Minule jsme skončili hned na začátku té subkapitolky o aktivitě a dezinteresu. Jenom zopakuji, že v tom pojetí, na které navazuje Patočka, to jest v tom pojetí *vitalistů* a takových částečných *behavioristů* – speciálně, hlavně je to ta kniha *Behavior of Lower Organisms* od Jenningse.

Věc je v tom, že organismus není jenom jednotka, která by trvala sama o sobě. Že to není ta jednotka, jak si ji představovali kdysi dávno ve starém Řecku, zejména eleati. Nýbrž je to jednotka, která se stále proměňuje a stále obnovuje, musí se obnovovat. Pokud se přestane obnovovat, tak dochází ke smrti. Čili to je důležité, že organismus není jenom podstatně jednotný, nýbrž je aktivní. A tato aktivita nenarušuje tu jednotu, nýbrž ji vlastně obnovuje.

Tedy organismus je vlastně svým konstituentem či rekonstituentem. On sám sebe vždy znovu ustavuje, udržuje svou integritu. A to znamená, že není jenom produktem něčeho, nějakých okolností, nýbrž je produktem svým vlastním. To jest, je tam ve dvojí roli: že je svým produktem, ale že je také svým tvůrcem. Tvůrcem toho produktu.

To platí už u organismu, natožpak u člověka. To je další věc, to jsme si říkali v různých souvislostech a já to opakuju při nejnemožnějších okolnostech: že člověk není to, co jest, nýbrž to, k čemu se dostává. Že k sobě se musí dostat, že člověk se musí sám sebou teprve stát, že není na začátku sám sebou. To je něco, co platí pro organismy vůbec, a tohle tam zdůrazňovali také ti *vitalisté*, zejména tedy Jennings a zejména pak Patočka, který na Jenningse navazuje.

Teprve aktivita vůbec, obecná aktivita, umožňuje, aby se živá bytost nějak vztahovala ke světu kolem. A to jsem minule zmiňoval, že ten nejelementárněji takto formuluje Jennings a po něm Patočka, nejelementárnější motorický výkon živého organismu – bohužel je to tak formulováno, ale je to prostě trochu problematické – nejelementárnější motorický výkon živého organismu je takzvaný pohyb nazdařbůh. To je jeho překlad v češtině, před ním pokud vím nikdo o tom nepsal. Čili je to to, co v angličtině u Jenningse je *motion at random*, a nebo potom v tom německém překladu, který vyšel krátce nato, je *Bewegung aufs Geratewohl*.

Je to prostě pohyb, který ještě není koordinován na základě zkušenosti. Je to pohyb, který míří do prázdna, neví co, a teprve zjišťuje, jak to vlastně kolem vypadá. To je pozorovatelné třeba u čerstvě narozených koťat nebo u kuřat, u koťat je to lepší, tam je spousta věcí, které se musejí naučit teprve. Ale také u dětí, malé děti, které nevidí, jenom rozlišují světlo a stín, protože nejsou schopny zaostřit pohled. Musejí se také tohle naučit. A tady jim pomáhá také to, že něco se tam před nimi míhá a ony tak mávají těma ručičkami a do něčeho ťuknou. Pak se naučí, že když chtějí do toho ťuknout, slyšet ty zvonečky, tak se naučí do toho bouchat a začnou tím pádem ovládat své aktivity, takže už to nejsou aktivity nazdařbůh. To je v podstatě myšlenka Jenningsova.

Tedy ten pohyb nazdařbůh je základní tápající projev života, který se velmi hluboko v hierarchii tvorstva vyznačuje naprostou náhodností. To není správné, samozřejmě naprostá náhodnost to nikdy není.

Vždycky je to nějak podmíněno, ovlivněno buď instinkty. Ta vosička neví, co dělá, ale vpíchne naprosto přesně tu housenku, čili to není náhodnost. Ten pohyb nazdařbůh je přesto něco úplně nového.

Jennings to zkoumá u nižších živočichů, u nižších organismů, to znamená u jednobuněčných třeba nebo u těch mrňavých vícebuněčných. To se dá zkoumat. Víím, že náš Hykeš třeba kdysi si hrál – to je muž, který obnovil Živu po válce a byl to profesor na přírodovědecké fakultě – a má jednu práci v té Živě, nebo to bylo ve *Vesmíru*, už teď nevím. Každý akvarista zná, co to jsou nitěnky. Kupuje se hrst takových nitének, to jsou tací červíci, kteří žijí v bahně a jsou zavrtaní jedním koncem do bahna a druhým dělají takové pohyby nahoře ve vodě. To je jednak kvůli kyslíku a jednak, že občas také ještě něco uloví, ale hlavně se živí tím detritem, tím kalem, v kterém jsou zavrtaní.

Ted' tohle se přinese, nikdo nerad nekupuje s bahnem, musejí být trošičku očištěné, a ted' ony nemají rády, když jsou každá nitěnka zvlášť. Takže ony dělají takový chomáček a jsou zapleteny do sebe. A milý Hykeš, když tohle měl, spoustu akvárií na přírodovědecké fakultě, tak začal tohle zkoumat s hodinkami v ruce. Vždycky je rozmetal všechny, dal je do nějaké velké nádoby ploché a ted' čekal, jak dlouho to trvá, než se zase z toho vytvoří ty jednotlivé chomáčky. Kde jsou zapletené ty nitěnky do sebe. Nemají do čeho se zaplést, nemají do čeho se zapustit jedním koncem, tak aspoň jsou spolu a zas dělají ty pohyby, ale tím druhým koncem jsou zapleteny do sebe.

To prostě zkoumal, jak to časově, a napsal o tom článek, ted' nemyslím jestli do *Vesmíru* nebo do *Živy*. Tak to máte konkrétní případ, jak se zkoumá chování nižšího organismu, pouhých červů. A jak je to možné nějak kvantifikovat časově a tak dále, nebo kolik vytvoří takových chomáčků a jak dlouho to trvá, než je z toho pak jeden jediný celek sjednocený a podobně. Tak ty pohyby nazdařbůh třeba u toho dítěte nebo u toho kotěte a podobně, ty jsou vlastně něco úplně jiného než nazdařbůh u těch třeba bičíkovců, u jednobuněčných bičíkovců, kteří jsou schopni pohybu a mají bičík, tím mrskají a tím se dávají do pohybu. A ted', to jsem myslím minule už říkal, že to zas dělali zkoušku s tím, že – to je právě u toho Jenningse popsán – že v nějaké nádobě se osvětlí malý kousek baterkou nebo nějakou žárovíčkou se to osvětlí, ostatní je ve stínu. A ted' se zas počítá, jak dlouho to trvá, než všechny ty – nebo téměř všechny ty – nálevníci (nebo tam to trvá déle) nebo ti bičíkovci, kteří se můžou hýbat, než se octnou tam právě pod tím světlem. Poněvadž oni jsou fototropní, oni – to je otázka, jestli je to tropismus vůbec. Protože tropismus znamená tendenci se dostat na světlo, ale zase Jennings tam ukazuje, že vlastně to je něco úplně jiného, že oni čirou náhodou se dostanou do toho osvětleného místa, a pak, když náhodnými pohyby se dostanou do stínu, tak oni okamžitě udělají pohyb, aby se dostali zpátky do světla. Čili oni vyhledávat aktivně světlo nedovedou, ale ve chvíli, kdy ze světla přejdou do stínu, tak se okamžitě vrací; to umějí. Takže proto tedy tam nejsou nikdy všichni, nýbrž někteří bloudí, bloudí, bloudí a dlouho jim to trvá a nedostanou se tam. Ale kdo se tam z nich dostane, tak ten už tam setrvá a dá si pěkný pozor, aby z toho světla, které je životodárné – nebo aspoň si to myslí, když je to baterka, tak to moc životodárné není, ale myslí si, že to je životodárné, tak tam chce zůstat.

Takže vlastně my to musíme takhle říct, že na určité úrovni, poměrně vysoké, a jenom v některých směrech vývojových se vlastně obnovuje funkce pohybu nazdařbůh. Třeba u hmyzu tomu tak není. U hmyzu naopak je akce nazdařbůh téměř vyloučena nebo aspoň marginalizována, znamená něco nedůležitého. Všechno to důležité je ovládáno instinkty. Naproti tomu u nejvyšších živočichů, zvířat a ptáků, ty instinkty vlastně buď jsou odbourávány, nebo prostě řídnou. To je relativní záležitost, tam je těžko – zatím nevím, že by byla metoda, jak rozlišit, kdy instinkty vyhasínají a kdy jenom prostě zůstávají stejné, ale ta komplikovanost situace způsobuje, že vlastně jsou stále méně funkční. To je otázka, co je příčinou, co je následkem.

Tedy na té vysoké úrovni u ptáků a u živočichů, tam je vlastně ta akce nazdařbůh znovu zatížena, jestli by se s ní nedalo něco dělat. Ačkoliv je to cosi prastarého u těch nejnižších organismů, tak najednou to dostává novou funkci a správa nad tím, aby to nebylo zcela náhodné – což by bylo tragické, zejména na vysoké úrovni – správu nad tím dostává nějaký jiný orgán. Je to soustředěno, je to podřízeno centrálnímu nervstvu. A proto nervstvem potom ta akce nazdařbůh je vlastně naplánovaná, se dá říct. Víte, že když jste ve tmě, tak uměle umíte imitovat akci nazdařbůh – šátráte, jestli byste na něco nedotkli – to je akce nazdařbůh. Jenomže uměle vytvořená na vysoké úrovni. Kdežto na té nižší úrovni by vás muselo být tisíc a někdo by se došátral. To je ten rozdíl.

Tedy živá bytost si vytváří – a podle Driesche na fylogenetické nebo na historické bázi fylogenetické i ontogenetické (fylogeneze je vývoj druhu, *phyla*; ontogeneze je vývoj jedince) – čili na obou těchto rovinách si živá bytost vytváří akční systémy. Na té fylogenetické jsou to akční systémy, které jsou budovány buď na té bázi instinktů nebo alespoň nějakých buď primárních nebo sekundárních reflexů a podobné věci. A na té ontogenetické je to učení. Člověk se něčemu učí nebo zvíře se něčemu učí. A ty akční systémy jsou velmi důležité. Vůbec akční systémy, to je téma nejen Jenningsovo a nejen těch

vitalistů, ale také té mimořádně důležité organické školy von Uexküll - já ho občas cituju, protože má jakousi důležitost paralely s fenomenologií na půdě biologické. Von Uexküll a jeho škola začali pěstovat něco jako behaviorismus, jenomže s úplně jinou filosofií, která se blíží spíše té husserlovské, a mluví se tam mimo jiné také o důležitosti akčních systémů. Čili to je termín, který najdete i jinde, nejenom tady. A tedy ty akční systémy mohou mít bázi instinktů nebo něčeho takového. Ono vlastně pořádně nevíme, co je instinkt; to je krycí název pro něco, čemu nerozumíme. Anebo to může být něco naučeného. Třeba se tomu dá říct reflexní, ono to není reflex jenom; ty spoje mezi tím, když čtete notové linky, čtete nějakou skladbu, a prsty vám to hrají na klavír, tak to neprochází vaší kontrolou, vaším vědomím plně. Jenom velmi okrajově, protože ty prsty to umějí hrát, když vaše oči to vidí. A ty vyšší funkce jsou uvolněny na to, abyste se soustředili na tu skladbu samotnou. To je něco jiného. No a tedy když se naučíte hrát nebo se naučíte nějaké technice něčeho, tak vy už nemusíte kontrolovat ty periferní orgány výkonné, jako třeba ty prsty, protože ony už to mají naučené. To nepotřebujete stále kontrolovat shora. Tento obraz si osvojili někteří ekonomové a chtějí společnost přirovnávat k organismu a říkat, že prostě také ve společnosti se něco řídí samo samozřejmě to je něco podobného, jako máte u těch starých skazek, těch *fabul*, jak se tomu říká z těch...

Jiný hlas: No ty bajky.

Hejdánek: No ty bajky, *Ezopovy* a od té doby jich napsali celá řada. *Rousseauové* měli krásné bajkaře a bajky a tak dále. A vy jste se to možná ještě učili ve škole v dějepise, že *Menenius Agrippa* a spory částí těla a žaludku a tak dále. To je starý nešvar, že se společnost přirovnává k organismu a tedy hledá se tam nějaká podoba. Ona nějaká asi podoba je, jenomže právě je rozdíl mezi organismem, což jest pravý subjekt a nějakým společenským, v uvozovkách organismem, což je *kvazisubjekt*. Není to skutečný subjekt, jenom se to chová jako subjekt, pokud se ty subjekty chovají rozumně, jednotliví lidé nebo zvířata a podobně.

Tedy živá bytost si vytváří na těch obou bázích akční systém, jímž se biologicky akomoduje, přizpůsobuje okolnímu světu. Vzájemností reakcí organismu se určitá sféra jeho aktivity automatizuje.

Termín *ozápis* je ekonomismus. Ten termín se několikrát a ne příliš mnoho objevuje u *Jenningse* a ta ekonomizace tam má u něho spíš funkci takového zjednodušení. O ekonomizaci mluvili zejména *empiriokritici*, *Mach*, *Avenarius*. To je pak jiná záležitost a vykládat logiku na základě ekonomizace je poněkud ošidné. Nicméně o to se právě pokouší *Goch* a zejména také má potom příležitost se distancovat od některých falešných kroků, kterých se dopouštěli ti *empiriokritici*.

Tedy určitá sféra aktivity organismu se automatizuje. Třeba pes si velmi rychle zvykne na to, že když jdete s ním na procházku a vrátíte se a jednou tak nějak na to nemyslíte a teď mu dáte nějaký ten suchar, tak tu ránu to ekonomizuje pes a udělá z toho zásadu. A musíte mu dávat vždycky, prostě vyžaduje to. Když mu potom měsíc to nedáváte a on furt to trénuje a nic mu to není platný, tak si to odvykne. Ale to odvykání trvá vždycky strašně dlouho, kdežto stačí jednou něco udělat, pustit psa, aby si sedl na gauč, tak tu ránu je gauč jeho a může tam kdykoli. Na to si zvykne velmi rychle. Takže tady vidíte, jak ono to má tendenci jakousi, takový spád. To nepravděpodobné, že totiž člověk dovolí, aby ležel na gauči, to nepravděpodobné se rychle osvojí a pomalu to trvá dlouho, to trvá, než ten pes si odvykne, že tam nesmí.

Tak vidíte, takto vypadá vývoj ve vesmíru. Prostě někam to jde rychle a někam to jde pomalu. A to je proto, že ten pes je subjekt. Kdyby nebyl subjekt, kdyby se choval pasivně, tak daleko víc bude převažovat ta chaotičnost, nikoli ten řád, že si může sednout nebo nesmí sednout. Někdy by si sedl, někdy by si nesesl podle okolností a nemělo by to žádnou strukturu, žádnou tendenci.

Čili akční systém, ta automatizace nebo ekonomizace spočívá v tom, že akční systém je svěřen, určitý akční systém je svěřen kompetenci periferních orgánů. Třeba u klavíru jsou to ty prsty. A ony už hrají samy. Vy to nemusíte kontrolovat, který prst, v kterém okamžiku a jakou silou tam strčit. A tím, že ten akční systém je svěřen kompetenci periferních orgánů, tak angažovanost orgánů vyšších je redukována a tedy ty vyšší orgány jsou osvobozeny, jsou uvolněny. To je strašně důležité. To je právě ta tendence těch

vyšších organismů zařazovat tam co nejvíc těch akcí těm periferním orgánům.

Konkrétně třeba vidění. Víte, že byly vykonány zkoušky, že byly sestrojeny jakési brýle, které způsobují to, že na sítnici dostanete správný obraz tak, že když máte hlavu takhle nahoru, tak obrázek vrcholů stromů bude také na sítnici nahoře a pata stromu bude dole. Normálně to máte obráceně. My jsme prostě zvyklí, když se díváme, tak to převracet. Nám to ten nervový systém převrátí, takže my máme dojem, že to vidíme tak, jak to je správně, že lidé chodí po nohou a hlavu mají nahoře. Opticky na naší sítnici, na té zadní stěně oční bulvy, to jest sítnice, na té sítnici to je obráceně. Tam je to hlavou dolů, což si každý může ověřit na tom, jak to je na zrcadlovce třeba, na stínítku a podobně.

Na to někdo přišel s báječným nápadem, že nasadil člověku brýle, které nezvětšovaly, nezmenšovaly, ale obracely to tak, aby skutečně to, co je nahoře, spadlo nahoru a to, co je dole, aby spadlo dolů. No tak zhurta, ten, kdo si ty brýle nasadí, tak vidí všechno vzhůru nohama, protože je zvyklý to převracet. A když to nosí týden, čtrnáct dní, tak pak už vidí všechno dobře. A stačí mu brýle sundat a on vidí pak tak, jak by vlastně každý měl vidět, to je všechno vzhůru nohama bez brýlí. Než se zase odvykne to stavět nahoru. Na tom vidíme, jak ta funkce těch centrálních orgánů, jak je strašně důležitá a zároveň jak to nejsou vysloveně ty nejcentrálnější, že tohle vám dělá nějaká periferní část centrálního nervového systému. Vy to nemusíte kontrolovat svým vědomím. Vy o tom ani nevíte, že všechno je vzhůru nohama na vaší sítnici. Vy už jste se to naučili číst, dešifrovat správným způsobem. Tedy na tom všem se dá ukazovat, co je perifernější, co je centrální a tedy každý úspěch té ekonomizace nebo automatizace, předání odpovědnosti periferním orgánům znamená uvolnění těch orgánů centrálních to pochopitelně tedy neznamená to uvolnění, neznamená odumření vyšší aktivity, nýbrž naopak její uvolnění pro vyšší funkce. Nesmíme se, jak už jsem naznačoval, mýlit o pravé povaze Kozákovy studie o ekonomizaci. Nejdůležitější je mu aktivita. Ekonomizace je jen součástí služebné instrumentality. Ta ekonomizace, to jest to předávání odpovědnosti periferním orgánům, je jen služebná záležitost právě proto, aby ty centrální orgány byly uvolněny pro vyšší funkce, pro důležitější funkce, nikoliv aby odumřely.

To je rozdíl od té ideologie *laissez faire, laissez passer*, kde se všechno dává periferním strukturám společnosti, ale centrální se odbourávají a nechávají se odumřít. Tam není vláda odpovědnější proto, že předala spoustu funkcí na obce a na kraje a okresy a tak dále, nýbrž ta vláda se prostě o to umí méně starat, to je to *laissez faire, laissez passer*. Tady je třeba zase, pokud někdo chce tu paralelu vést, tak musí ukázat, v čem je odpovědnost vyšších orgánů, když se převádějí některé funkce na ty nižší úrovně. Tedy ta služebná instrumentalita je předpokladem pronikavější aktivity, nikoliv že je samoučelná. Centralizace je výkonnější než chaos, ale rozdělit rozhodující funkce na nižší orgány, to může mít smysl jedině, jestliže jde o dělbu odpovědnosti a centrální odpovědnost se zvyšuje, nikoliv snižuje.

To je rozdíl od Macha a také od liberalismu, Mach, Avenarius... a tohle pojetí má bezprostřední důsledky pro Kozákovu pojetí pravdy. Aktivita myšlení je Kozákovi jen nápadným případem aktivity organismu vůbec. Není to nějaká jiná aktivita. Tady je definitivně stržena ta propast – nedělá to on teprve, ale jde o to, že po této stránce je to naprosto jasně postaveno proti karteziánismu. Je stržena, je zasypana, likvidována propast mezi *res extensa* a *res cogitans*.

Myšlení je projev životní činnosti, to jest činnosti toho stroje podle Descarta, to je myšlení. Myšlení je práce toho stroje a ten stroj bez myšlení žádný není, to je pak opravdu stroj a žádný organismus. Jedině tak uměle sestrojený, to může být bez myšlení. Ale jakési nejzákladnější, nějaké *primordiální* formy toho myšlení najdeme všude. Nemusíme tomu říkat myšlení, ale je to jakási logika a respekt k logice. Pokud tam ten respekt chybí, tak organismus vyhyne. Musí se chovat v rámci nějakého *logos*, byť tam to vědomí a myšlení není takové, jak jsme my zvyklí. Něco tam takového ale musí být.

Takže je tam pozvolný přechod mezi vitálním a racionálním, mezi aktivitou životní obecně, biologickou aktivitou a mezi aktivitou myšlení. V této věci je Kozák žákem Masarykovým, je realista v tomto smyslu, podobně jako je realistou Rádl, když říká, že ty dva řády, řád vitální a řád morální, na sebe navazují, že to není nic, co je v odporu, v napětí, co je neslučitelné, co stojí proti sobě. To je konkrétně Rádl velice závislý na, nebo ovlivněn, inspirován Maxem Schelerem, ale toto je věc, kterou Rádl odmítá, kterou kritizuje u

Schelera, že on staví ducha proti vitalitě. Že dokonce to staví tak ostře proti sobě, že tvrdí, že výkony ducha jsou možné jedině na základě potlačení tělesnosti. Na tohle Rádl nevěří, zase proto, že je žákem Masarykovým a že Masaryk to takhle nechce, že ten realismus znamená vědět věci, jak jsou, i to, jaký mají smysl. To patří k realismu. Ne to oddělovat.

To znamená, zase jenom, aktivita myšlení je jenom nápadným případem aktivity organismu vůbec. Myšlení je projev životní činnosti, myšlenky jsou biologické reakce. To je trochu tvrdé, tam bychom museli zasáhnout, ale toto je skutečně v té době formulace Kozákova. To najdete v tom *Zákonu ekonomizace životních funkcí*. Myšlenky jsou biologické reakce. To není pravda, leda že bychom tedy to biologické strašlivě rozšířili. Vyložit – odpusťte, že se vracím právě k řeckému, ale na tom je to možná ještě přesvědčivější – prostě vyložit, že Pythagorova věta je biologická reakce, je *nonsens*. To se prostě nedá držet.

Takže to jsou takové [nesrozumitelné] a proto, pokračuje Kozák, protože jsou biologické reakce, nejsou ničím samostatným, ale jsou vázány na žití člověka jako na celek. Tady je to příliš vitalistické nebo příliš biologické. Člověk jako celek není organismus. Nemůžeme člověka redukovat na organismus. Člověk je něco jiného nebo něco víc. Prostě člověk vlastně není to, co je, pořád říkáme. Tedy žijící člověk jako celek je myslící tvor a myšlení samo není biologická reakce, protože máme to, co je možno nazvat myšlenkovou zkušeností, zkušeností s myšlením, zkušeností s myšlenkami a dokonce myšlenkami filosofickými. Máme něco jako zkušenost filosofie, máme něco jako metafyzickou zkušenost a to v žádném případě není biologická reakce. To je reakce na nebiologické poměry nebo vztahy, na nebiologický svět, to je prostě reakce na geometrii, na geometrické útvary, reakce na Platonovy myšlenky o idejích, na Platonovy ideje tedy bychom mohli říct, to všechno, to je reakce na filosofii. Na filosofii nelze reagovat biologicky, to je *nonsens*. To jsou všechno takové problematické formulace, ale to nevádí, prodereme se tím dál.

Nejde tu jen o závislost myšlení na organických funkcích, ale především o to, že *jas vědomí* – říká, to je zase dost karteziánsky, že – *jas vědomí* není cílem duševních funkcí. To je vlastně protikarteziánské, ale ta formulace je karteziánská: *jas vědomí*. *Jas vědomí*, to je cíl pro Descartesa. Pro Kozáka nikoliv, ale ta formulace zůstává: *jas vědomí*.

Jas vědomí není cílem duševních funkcí, tak jako vůbec myšlení není cílem samo o sobě. Cílem duševních funkcí je fyzický nebo intelektuální čin. Tady to máme, samozřejmě nejen fyzický, ale také intelektuální čin. A intelektuální čin se vždycky týká intelektuální sféry, a ne pouze sféry životního okolí, přírodního, nebo dokonce životně společenského okolí, nýbrž týká se intelektuální sféry. To nikdy nemůžeme redukovat na biologickou reakci.

To se ukazuje i na tom, říká Kozák, že podaří-li se člověku ovládnout situaci – to je jeho termín – a určitou funkci ekonomizovat, uvědomění pozbývá zřetelnosti nebo znenáhla mizí. To neznamena, že pozbývá zřetelnosti, my už to vytěšňujeme, my už to nemusíme kontrolovat. To není, že upadá, ta vyšší funkce neupadá. To jsou všechno ty nepřesnosti, které tam do toho vnikají.

Avšak tím, že ekonomizace umožňuje automatismy a virtuozy, uvolňuje zároveň hlavu pro tvorbu vyšších funkcí, což *de facto* znamená vzrůst možné činnosti. Tím, že tedy některé složky své aktivity svěříme periferním orgánům, můžeme zvyšovat svoji aktivitu, ne ji omezovat.

Takže pokud někteří lidé jsou na tom tak, že se potřebují něco naučit, aby už měli konečně pokoj a už to jen dělali dál, tak to jsou lidé, kteří vlastně přestali být lidmi. Protože všechno tohleto, že se můžeme něco naučit, je k tomu, abychom se tím už nemuseli zabývat a mohli se zabývat něčím, co ještě neumíme. To je perspektiva lidského rodu. To je zároveň tedy z jiné strany viděno vysvětlitelné tak, že ta *imprintingová perioda*, která trvá u některých vyšších zvířat nebo ptáků poměrně krátkou dobu po narození, se u člověka protahuje.

Člověk je schopen *imprintovat* nové a nové věci. Dělá to potíže, vyžaduje to přeučování, převychovávání a tak dále. To je vždycky, s tím jsou spojeny potíže, ale člověk je toho schopen. A vlastně nejlidštější jsou ti, kteří jsou schopni protáhnout své *imprintingové období* do posledního dne svého života. Ještě poslední týden před smrtí ještě projevují jakýsi zájem o něco, aby se to naučili, co ještě neuměli.

Já jsem vyžehlil jednu babičku své ženy, která v sedmdesáti letech se rozhodla, že se bude učit anglicky. A začala s angličtinou a ve dvaasedmdesáti umřela. Ale jí to bylo fuk, že nikdy nepojede do Anglie, tehdy vůbec nikdo, natož dvaasedmdesátiletá stará paní, ale ona se do toho pustila a byla z toho nadšená, strašně ji to bavilo. Tedy ta důležitost, důraz na ty vyšší funkce: vždycky když se něco zjednodušuje, ekonomizuje, tak se ptejme, jaké vyšší funkce jsou tím uvolněny.

A naopak víte, že celá administrativa v zásadě spočívá – to Parkinson po mnoha stránkách odhalil – celá administrativa spočívá v tom, že se stále komplikuje to, co má být periferní, aby na ty vyšší funkce nikdy nedošlo. A bohužel tedy to vypadá tak, že tady dokonce – dneska jsem o tom mluvil s panem děkanem, ten měl ovšem velké porozumění, ne snad, že to přikázal on, jenom žádal zase mě o porozumění, že prostě vždycky jsou tady nějaké takovéhle věci dělány – že prostě tady se žádá, aby přednášející si přinesl klíče od velké posluchárny, protože ta musí být zamčená. A teď si to vynucují tím, že dokonce zamykají ty dveře ještě v tu hodinu předtím, aby žádali, abych si tam přišel, podepsal, že jsem si půjčil klíč, a zas ho tam přinesl. To nesmí přinést student, to studentovi nevydají, je velmi nespokojen, když tam přijde student ho odevzdat, protože to má odevzdat ten, kdo to podepsal. Tak takhle vypadá, to je jenom obraz toho, jak se některé ty *redundantní* funkce ve společnosti prosazují nemilosrdně, aby zlikvidovaly co nejvíc těch vyšších funkcí, aby k nim nedošlo.

Je-li tedy ekonomizace... ekonomizační změny se vyznačují poklesem vědomí jako důsledek přizpůsobení organismu – to jsme říkali, že je problém, důsledek přizpůsobení organismu – vyznačují se zároveň snahou uchovávat nejvyšší vědomé sféry životních funkcí pro činnost pravdě tvůrčí. To patří k věci. Tím je zdůrazněn aktivní ráz veškerých duševních jevů, již pocit je, říká Kozák, a to je zase naprosto v souladu s tou tradicí přinejmenším masarykovskou, ale již předtím: již pocit – to se nikdy v anglosaské tradici nikdo nepřipustí – že ten základní pocit, v něm počitek, že je cosi aktivního. To je vždycky chápáno jako cosi pasivního. Co na mě doléhá, co ke mně přijde, co mě padne do oka nebo do ucha nebo kam.

Čili i pocit je aktivní reakcí, i nejprostší vnímání je aktem, aktivní syntézou. Vjemy jsou výsledkem syntézy nejen myšlením, ale již pouhá asociace – v uvozovkách – tedy *psychasociace*, mnoho lidí stále myslí v *psychasociacích*, to je příšerné. Tedy i pouhá asociace je projevem životní činnosti a tvůrčí syntézy. Čili i tam má ta ekonomizace smysl právě ten, aby uvolňovala vyšší funkce, aby docházelo k lepším, hlubším, podstatnějším asociacím. A nejen asociacím, ale tam se jen zdůrazňuje, že i to nejspíš pochopitelné pouze mechanicky, že to není pouhý mechanismus.

Kořeny této myšlenkové aktivity jdou velmi hluboko. Zkušenosti, o něž se opíráme, jsou často zcela nedohledné, říká Kozák. To je fakt. My nejsme schopni kontrolovat mnoho funkcí nejen organismu vůbec, například ovlivňování inzulínu. To je takový argument – nebo on to cituje nějaký americký interpret *marxismu*, který se tady překládal, americký autor, který se překládal taky v *exilu*, co se tady s tím dělo – má takový argument, že myšlení je něco jako trávení. To je samozřejmě absurdita, protože i když mně lékař řekne – především já nejsem schopen to zkontrolovat sám laicky – když mně lékař řekne, že mám nějaký vadný *pankreas* a že nemám dostatek *inzulínu*, tak já si nemůžu každé ráno říct: „Hele, víc *inzulínu*!“ Já to prostě nekontroluji. Já se můžu těžce soustředit, a stejně mi to nepomůže.

Kdežto když dělám chybu logickou a někdo mě na ni upozorní, tak já se pochopitelně v myšlení mohu omylu vyvarovat. V trávení těžko. Já sice mohu ovlivňovat poněkud své trávení jistou životosprávou, ale to je nepřímé a ne s tím, že na to dávám pozor. Kdežto na myšlení když dávám pozor, tak snad neudělám aspoň ty triviální chyby; udělám nějaké větší, o kterých mě ještě nikdo nepoučil. Tedy ten rozdíl tady nepochybně je a je potřeba to brát v potaz.

Zároveň nevím, co to znamená vidět. Tady jsme si říkali, jaké je to obrácené vzhůru nohama a podobně, ale já vlastně nevím, jak k tomu dochází, že mám dojem, že vidím, když zároveň vím, že nemůžu nic vidět. Jak bych to mohl vidět, když strom je někde támhle daleko? Já mám dojem, že ho nemůžu nahmatat, tak jak bych ho mohl vidět na dálku? Já můžu vidět akorát *fotony*, které dopadají, respektive které se odrazily nebo nějak vycházejí z toho stromu. To jest, já mám k dispozici jenom ty paprsky světla a já si z toho ten strom musím sestrojít. A jak to dělám, to nikdo neví. Fakt je, že to umíme, nějak jsme se to naučili. Ale

jak to děláme, nikdo neví.

--- (hejdc15b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Pokud jde o věci, ten obraz, který tam vzniká... Teď tam jsou nějaké buňky a jsou na to teorie, ale my málokdy víme, jak to vlastně děláme. Ono to dělá samo. Jsou určité věci v práci organismu, to jest v trávení, ale také v našem myšlení, to jest vědomí, to vnímání, které nekontrolujeme. My nevíme, jak to vlastně probíhá.

Ono to nevadí, to je důležitá věc. My to nepotřebujeme. Ne že bychom se o to nezajímali. Jsou fyziologové, neurofyziologové a tak dále, kteří se pokoušejí to nějak vybádat. Ale k tomu, abychom přesně a hluboce, intenzivně mysleli, k tomu to nepotřebujeme.

Poněvadž to je ten *hardware*, prostě to nějak funguje, ale my jsme uživatelé svého mozku, a nikoliv tedy provozovatelé. Provozovatel je nám neznámý, to je prostě organismus. Ale my jsme uživatelé a uživatel rozhoduje o tom, o čem se bude myslet a jak se o tom bude myslet. Jak to probíhá, jak je to zařízeno, to nás nemusí zajímat, ledaže by se ukázalo, že tam jsou nějaké vady. To pak patří do psychologie a psychiatrie a v podstatě do nějaké léčebny, pokud je s tím možno něco dělat. Ale pokud to funguje normálně, tak se o to nemusíme zajímat, jenom o ty pomůcky.

To je strašně důležitá věc. To potom platí analogicky ve všech oblastech, a tedy také v morálce a tak dále. My nemusíme vyložit, jak vzniká pocit odpovědnosti, to nás nemusí zajímat. Stejně jako nás nemusí zajímat, jak vzniká náš vjem stromu. Pro filosofii to není důležité. Když je nějaký jiný obor, tak prosím, ale pro filosofii to není důležité. Pro naše myšlení to není důležité.

Tedy zdroje myšlenkové aktivity jsou založeny hlouběji než myšlení samo. Každého projevu života se účastní celý organismus. To je strašně důležité, protože jenom tak můžeme mluvit o organismu jako celku. Přesně o čem? Ne o organismu, organismus už není celek. To o nás. My ten organismus, to jest jako tělo, máme k dispozici. My máme tělo, my máme organismus. My nejsme tělo, my nejsme organismus. My nejsme duše, máme duši – pokud bychom ji uznávali. Ale to, co jsme my, se nedá redukovat ani na tělo, ani na duši, ani na organismus, ani nic podobného.

Čili ty zdroje aktivity jsou skutečně strašně hluboké a nejde jen o to, že se účastní celý organismus, to je pravda, ale nejen organismus. A zejména myšlení není jenom projev života ve smyslu projevu aktivity, reakce organismu. Myšlení je aktivita *sui generis*, kterou nemůžeme redukovat na organickou nebo biologickou reakci. Živý subjekt se vyznačuje aktivní, tvořivou, jednotící účastí při všech svých reakcích vůbec, a tedy i při myšlení. To, že to patří všechno dohromady, to je správné. Myšlení bez mozku není možné, ale redukovat myšlení na nějaké vylučování z mozku je nonsens.

Proto zcela jasné odvození logických funkcí a jejich zdánlivé nutnosti z obecné biologie se lidstvu nezdaří nikdy, říká Kozák. To je také, zdá se, jediná jeho záchrana, protože kdyby se to zdařilo, kdyby se ukázalo, že ta ekonomizace nestačí... A protože se to nepodaří nikdy, tak vždycky je možno říct, že ještě poznáme něco a ještě poznáme něco, a nikdy to nebude hotové. To je *refugium* pro leckajaké tvrzení. To se pak musí kritizovat jiným způsobem. K tomu, aby se to zdařilo, by muselo být bezesbytku proniknuto veškeré tajemství živé bytosti a jejích reakcí. Úloha to nekonečná. Tahle formulace patří opravdu začátku století, dneska už nevyhláá psa od kamen.

Tomu se prý věda může jen postupně blížit. Obávám se, že věda se těžko bude postupně blížit veškerému tajemství živé bytosti a jejích reakcí, v úloze té nekonečné. To prostě opravdu takhle nejde. To je takový ten *slang* počátku století nebo první poloviny století. Kozák ví, že naše poznání, naše jistoty jsou jen nejvyšším poschodím, pod nímž jsou nespočetné vrstvy, které nedostupují úrovně vědomí a nepronikají v ně bezprostředně.

To je jasné, zopakované, co bylo řečeno. Dnes, když se vrací k těmto svým prvotním názorům, rozumí se Kozák, mluví přeneseně o celých geologických vrstvách. Já to slovo nemám rád, protože moje žena mluví o geologických vrstvách v mém pokoji, takže ten termín nemiluju příliš, ale dovedeme si to představit. Je to metafora. Tedy v geologických vrstvách, na nichž teprve stojí naše poznání. Nejde jen o individuální historii subjektu, ale o nějak uchovávané zkušenosti nedohledné řady generací, ba celých vývojových

etap.

O té nedohlednosti samozřejmě, to je zase takové to *refugium ignorantiae*, okecané trošku. Fakt je, a co na tom je, musíme přiznat, že o tom víme velmi málo. Jestli se dneska tváří genetici, jako že přišli na něco, že už umějí například přesně si předem říct, kterým enzymem... Nejdřív si ho samozřejmě někde seženou, z něčeho si ho vypěstují, a teď určitým vybraným enzymem, který umí jenom to a nic jiného, si vyříznou kus nějaké té genetické informace, to znamená kus DNA nebo RNA, podle toho, na čem to dělají. Buď ho vyřadí, nebo ho přendají někam jinam a zase jiným enzymem to přivaří. Myslí si, že vědí, o co jde.

Přesně tak, jak jsme zmiňovali minule, jako si myslí třeba sadař, že už přišel na to, jak pěstovat jablka, a že to má pod kontrolou všechno. Cítí se jako pán, když uřízne kousek větvičky a naroubuje ji někam. Z deseti kytiček se mu tři ujmou, když je šikvnější, devět se mu ujme, a on už ví, co s tím má dělat. Ale nebere na vědomí, že to musí ten strom. Jako u našich genetiků, kteří takhle krásně s tím pracují. Jak to, že si neuvědomí, že když to tam přivaří, tak se jim něco stane? Zprv to musí fungovat. Zadruhé jak to funguje, nevíme. Kdo to řídí? Jak to, že se to přepisuje? Jak to, že někdy dochází k chybám, které ten přepisovač si sám opraví, jindy už neopraví a dochází k mutaci a tak dále? Kde je ten princip, který to vůbec umí číst z těch genetických kódů a dešifrovat to a pak podle toho stavět organismus, když nejdřív má jednu buňku a pak jich má já nevím kolik? Tohle je prostě nedohledné, my nevíme, co to je že jsme našli jenom jakýsi způsob, takový jako ten sadař, že to uřízne a přilepí to *syntheticonem* takřka a teď to obmotá nějakým upevňovadlem a teď čeká, že to přiroste. A ono to někdy opravdu přiroste. A teď to dělají i s okurkama a s bůhví čím teda, i s bylinama, že to nemusí být stromy. Víte, jak se prodávají za nekřesťanské peníze sazenice nějakých netradičních salátovek nebo nějakých okurek naroubovaných na meloun nebo na dýni nebo na něco takového, který hrozně rostou a tak dál.

Ale my tam stále počítáme s tím, že něco samo se udělá. A to nejdůležitější se musí udělat samo. To u toho umí každý vůl. Na sebe přitlačit a teď to něčím přilepit, no tak voskem, no prostě to taky umí, to není žádné kumšt, to se každé naučí, kdo není úplně levej, tak se to naučí. Ale to nejdůležitější je, že ten strom a ta větvička musejí srůst, to je jejich práce a nikdo je nezastoupí.

No a tohle platí všeobecně v životě, že my můžeme to ovlivňovat, ale zásadně musíme počítat se základním respektem k tomu, že ono to samo musí něco dělat, a ne že to my děláme. To je ten základní rozdíl od konstruování.

Dřív se na to tajemství živé bytosti a tak dál, je to nesnesitelně formulováno, ale musíme přiznat, že něco takového musíme i dneska takovým trošičku ležérnějším a méně zatíženým jazykem, musíme to také umět říct a netvářit se, že jsme všehopáni.

Tedy jsou to nedohledné řady generací, bází celého vývoje, etap, které se nějak zachovávají. Víte, že se mluví v embryologii o jakémsi zkráceném, stylizovaném vývoji jednotlivce, který napodobuje vývoj rodu, druhů a tak dále. Spíš rodu, i když ono dokonce teda nejenom rodu, ale že jo, ten zárodek lidskej jeden čas napodobuje červa, potom nějakého primitivního obratlovce a vlastně možná ještě něco jako žraloka, něco, co nemá pořádné kosti, a teprve ty kosti tam narostou a tak dál, to se prostě všechno opakuje, ovšem ne doslova, jenomže by to bylo nějaký zrychlený, to není, to je prostě stylizace. Takže tam jsou některé věci, které neodpovídají, my víme, že neodpovídají skutečnému historickému vývoji. Nicméně jsou tam zabudovány, protože jinak to nejde. A to je taky důležitá taková okolnost pro pojetí dějin. Že už život je založen na dějích.

A ty děje minulé nějakým způsobem musí být stylizované nebo možná někdy jenom simulované, musí být naznačeny, protože není možné stvoření v okamžiku. Nýbrž historie vývoje našich předků a prapředků a tak dále nějakým způsobem je důležitá pro to, co jsme my, a takže to musí být opakováno u každého jednotlivce znovu. Každý jednatel musí nějakým způsobem rychle zopakovat tu historii, která ještě není dějinná, nýbrž právě jenom dějová, musí to zopakovat, aby mohl být to, co je. Prostě není možná taková ta reduplikace, člověk se nemůže [nesrozumitelné] rozdělit, jako to dělají buňky. Jo, že prostě by se zavřel do komůrky a pak vylezou dva stejní. To prostě nejde.

Tam ten vývoj, který napodobí, sice stylizovaně, ale přece jenom napodobí ten vývoj, je tam nezbytný. To je například dost stručný argument pro to, co pak platí daleko víc v kultuře, kde tam je možno, totiž život se liší od kultury tím, že musí pokračovat neustále. Vy dneska nemůžete obnovit život nějakého rodu, který už neexistuje. Kdežto v kultuře klidně ve 20. století mohou existovat a také existují filosofové, kteří navazují na Platóna. Aniž by tady nutně musela být nějaká platónská tradice, tradice platonismu, bez níž by to nešlo. Ne, stačí, že jenom se vydávají *Platóni* v jedněch překladech, což je pro první seznámení nezbytné, a potom v řečtině, v čím dál náročnějších edicích, což je zas pro důkladné studium Platóna také nezbytné, a najednou tady může, může se objevit myslitel, který sáhne daleko do dějin a najednou tam vytáhne něco a obdaruje to životem. To se stalo třeba v polovině středověku, když Arabové zprostředkovali Aristotela, který byl takřka zapomenut, jako filosof byl úplně zapomenut, a najednou tady vznikla obrovská filosofie a teologie tomistická. Rádl se o tom vyjadřuje třeba tak, že prostě byl úplně mrtvej Aristoteles, nikomu nic neříkal, i když ho už začli číst, a najednou znovu promluvil, protože tady byl člověk, který mu rozuměl, a od té doby už mu nikdo zas pořádně nerozumí, říká Rádl, to je tím odsoudil celý tomismus, poněvadž tomisté si z Tomáše udělali něco, co nebyl Tomáš skutečně. Takže teď neotomisté se vracejí k Tomášovi, aby konečně objevili to, co tam bylo zapomenuto. Tak toto je možné v kultuře, není možné, není možné v životě, tedy ve vitální rovině. Tam prostě když nějaký organismus vyhyne, tak už není návratu. Něco jiného je, když dochází k nějakým vývojovým proměnám ne tak závažným, například ve velikosti, tak víte, že poměrně úspěšně nějaký americký farmář pěstuje poníky stále menší a menší a menší a menší a chce dosáhnout původní velikosti koně, která by odpovídala tak zajíci. Že? Tak to pak budou bůhví milionové částky, že jo, už teď se platí desetitisíce za takovýho polovičního poníka. Možná i víc než desetitisíce dolarů. Ale je to prostě takové... v zásadě je to možné. Ale už nikdy se nepodaří, i když se podaří obnovit tu nepatrnost, tu maličkost toho koně, z jeho historie se tohleto ještě podaří nějakým způsobem udělat. To je v zásadě možné. Podívejte, co se povedlo se psi rodinou, s rodinou psa domácího, srovnajte takovýho vlkodava, který je ještě větší než doga, a srovnajte ratlíka nebo ještě nějaký takovej ty *šmetlíky*, jak tomu říkají to je prostě, to člověk nevěří, že to je jeden druh. Že v zásadě toto je možné, ale nikdy ten maličkej kůň nebude mít pět kopýtek. To už je definitivně pryč. Tam už nelze na to navázat, ačkoliv koně původně jsou pětikopytní, mají pět prstů jako každý slušnej člověk, jenomže s kopýtkama, a ztratí ty dva, takže jsou tříkopytní. Vůbec celou tu koňskou čeládku máme, to je snad paleontologicky nejdokumentovanější vývojová linie, kterou vůbec máme. Tam nechybí žádný člen. Tam prostě víme přesně, jak to bylo na začátku a jak se to vyvíjelo, čili nejdřív ty tříkopytka a pak to jedno, kde ty dva jsou tam jako zbytky a tak dále, takže je to jednokopytník. Ale je to jiná linie než ti sudokopytníci, kteří zas měli pět, nejdřív ztratili ten jeden a pak ty dva, takže zůstali ty dva poslední.

Ta historie tam prostě musí zůstat uchována. Ten rozdíl mezi tradicí biologickou a tradicí kulturní je obrovské. Nicméně byl přehlížen a zejména křesťané měli takovej dojem dlouho, že bez té nepřerušené linie kladení rukou, vysvěcení biskupů a tak dále, že bez té by prostě nebylo možno pokračovat s křesťanstvím. Tam se prostě trvá na té nepřerušené linii. Absurdně, poněvadž Duch vane a proč by nemohl napřeskáčku? Klidně by bylo možné, že prostě křesťani vyhynou – oni vlastně vyhynuli na několik generací – a pak se začne znova, tak to je možné. V životě biologickém, na biologické úrovni to možné není.

I když stále je to nejasné, víte, že už se podařilo zpracovat nějaké genetické relikty ze zkamenělin, ze zkamenělých vajec do živých buněk a teď se čeká, co to udělá. Kdo ví, jestli třeba neobnovíme ty pralesy nějaké ještěrkovité uměle, když budeme tuto Zemi měnit v zahradu, tak by tady taky mohly bejt muzejní rezervace z *diluvia*. Proč by ne? Ale pak to bude muset jít a tam zase je důležité, aspoň kousek té informace materiálně musíme mít k dispozici a pak s tím něco udělat. Tohleto v oboru duchovní, myšlenkové, kulturní tradice není nezbytné. Tam stačí, že je zachováno něco jako šlápoty. My vyinterpretováním té šlápoty, té stopy, můžeme na tom stavět. Tam stačí jenom ten záznam. Pochopitelně, kdyby se ztratily všechny texty Platóna, tak my to nemůžeme obnovit. To je jistý. Jenomže

je rozdíl v tom, že ta záležitost spočívá v tom, že my jsme se naučili v té kulturní etapě pořizovat jistý stopy, záměrný stopy tím, že někam do hlíněné tabulky něco vrypeme nebo že popíšeme, pomalujeme nějakým způsobem ten kámen nebo předtím už papyrus a takové věci, že už jsme schopni ze dne na den někomu něco napsat a on to vyluští. Proč by nebylo možné to vyluští po tisíci letech? V zásadě je to možné. Tedy tam my jsme obešli ten čas, my jsme se naučili, jak skákat přes staletí, přes tisíciletí. My jsme schopni číst 5000 let starý text, pokud se zachová, i když to dá ze začátku velkou práci, ale prostě se to potom naučíme. To je něco úplně jiného než ta samohybná tradice na vitální úrovni. Pokud se naučíme dešifrovat nějaké ty stopy třeba v nějakých zkamenělinách tak, že je nějakým způsobem zase oživíme, tak to bude něco podobného jako čtení starých rukopisů.

Na druhé straně však jde vývoj organických funkcí kupředu přes specializaci akčních systémů. To je zejména u Gehlena, to bylo zdůrazněno už v minulém století. Specializace akčních systémů, to jsou ty instinktivní akce. V myšlení pak, říká Kozák, přes vytvoření specifických intencí. Náhodnost – a tady užívá toho slova intence, to už jsem říkal minule, velmi takovým nevyhraněným způsobem. Husserl to uvedl do obecné terminologie nebo aspoň spolupodílel se na tom, že to bylo uvedeno do té terminologie všeobecné a Kozák holt tomu dává svůj význam, což je naprosto legitimní, ale bohužel ten jeho význam je nesrovnatelně méně precizován, než je tomu u Husserla. Což není ve filosofii dovoleno. To platí pak pro vás, abyste věděli, že když budete užívat nějakého termínu filosofického v jiném smyslu, než jak byl už jiným přesně myšlen, tak vy nemáte dovoleno ho používat ve smyslu méně přesném. I když v jiném, musíte ho přesně vymezit vůči tomu, jak už jednou bylo přesně užito. Vy to musíte vymezit. Ve filosofii nemůžete připustit – nebo prostě jenom filosof druhé a třetí garnitury, jenom tomu se může stát, že začne mluvit o třeba intenci způsobem, který není přesně vymezen vůči pochopení třeba Husserlovu nebo v té době těch pojetí celá řada dalších upřesněných a tak dál. Tedy to je náležitost filosofická, že člověk když užívá nějakého termínu, který uvedl nějaký filosof do užívání, například existence – a my přesně víme, že s tím začal poněkud nepřesně, konfúzně občas, někdy ve vnitřním napětí Kierkegaard a ovlivnil tím celé dvacáté století nebo celé dvacáté století aspoň v některých školách – tak my už dneska nemůžeme užívat slova existence bez upozornění, jestli to myslíme ve smyslu výskytu, jak to bylo platné dříve, anebo jestli tím myslíme existenci ve smyslu *ek-sistence* ve smyslu Heideggerově nebo existenci, kterou se člověk stává, když ztroskotá v mezních situacích ve smyslu Jaspersově a tak dál. To už musíte upřesnit. Nemůžete si dovolit toho slova užívat bez ohledu na to, jak už bylo přesně myšleno. Náhodnost úspěchu – čtu dál *Interpretaci* Kozáka – náhodnost úspěchu či neúspěchu reakce může být překonána jenom tam, kde je vybudován přesný specifický vztah k tomu, nač se reaguje. Všechno reagování živých organismů se zakládá na schopnosti vyhmátnout podstatné vlastnosti. Stejně je tomu i v myšlení. Vzrůst specifčnosti myšlenkového zaměření znamená soustředění pozornosti, jehož druhou integrující stránkou je *dezinterest*. A teď jsme u toho, o čem ta kapitola je. Zúžení pole zájmu znamená v oblasti myšlení abstrakci. Abyste mohli abstrahovat, musíte zúžit pole zájmu. To znamená, musíte vytvořit jakýsi *dezinterest*. Nám je jedno, jestli ten člověk má oči zelené, modré nebo šedé. Nám je jedno, jestli má nos kulatý, bambulatý, rovný, křivý, dlouhý, krátký, jako skoba a tak dále, ale důležité je, že má nos. My odhlížíme od některých věcí a soustředíme se na jiné. Samozřejmě pro rasové teorie nos jako skoba byla výzva, to byla provokace, a šup s ním do koncentračního tábora, ledaže by se prokázalo, že za to nemůže. Ale tady vidíte, co to je *dezinterest* a jak někdy ten zájem může být motivován nějakou speciální ideologií, v tomto případě naprosto neplatnou ideologií. To znamená, když se tam mluví o tom, že všechno reagování živých organismů se zakládá na schopnosti vyhmátnout podstatné vlastnosti, je třeba dodat, že to, co je podstatné, ovšem o tom rozhoduje ten organismus sám, a není to rozhodnuto před ním. On by musel brát... Prostě pro takové klíště je rozhodující teplokrevnost. Pro kočku není rozhodující teplokrevnost, nýbrž dosažitelnost přílovy. Když tam bude rys, tak kočka se na něj nevrhne, pochopitelně, naopak bude zdrhat. Vidíte, jak to, co je podstatné pro kočku, není podstatné pro klíště. To je důležité. Tady se hovoří, jako že to je vyhmátnout podstatné vlastnosti. No jo, ale o tom, co je podstatné, rozhoduje právě životní styl, povaha, způsob života, způsob obživy příslušného organismu. To

není žádná podstata ve smyslu všeobecně platném. Takže v myšlení je to pak jinak. Tady je jenom trochu diskrepance.

Tedy zúžení pole zájmu znamená v oblasti myšlení abstrakci. Zpočátku užívá Kozák místo abstrakce termínu *cirkumskripce*. To jest popsání všeho dokola, *circumscriptio*. Nemůžete nic vynechat, to je *cirkumskripce*. A takovou *cirkumskripce* vidí již na úrovni vjemové, potom představové a ovšem myšlenkové. V tom smyslu *cirkumskripce* respektive abstrakce pojmová je jen vyústěním *cirkumskripce* nižší úrovně. Tato cesta znamená schematizování a ochuzení. Bez pojmů by však zavládla jen nepřehlednost a chaos. Je to jistá analogie toho, jak je to na té vitální úrovni. My musíme abstrahovat, musíme některé věci nechat stranou, nezabývat se jimi, to jest rozšířit pole *dezinterestu*, abychom mohli soustředit zájem na něco jiného. A toto, co se zdá v dané situaci, v daném kontextu a z určitých důvodů právě tím podstatným, co nemůže být vyřazeno do oblasti *dezinterestu*, tak to potom vyjmem, abstrahujeme a pojmově nějakým způsobem uchopíme, pojmem, uchopíme, pochopíme, to všechno je ta hromádka etymologická, kterou jsme zdědili od Řeků.

Tato cesta znamená také schematizování a ochuzení, ale zároveň víme, že bez toho schematizování a ochuzení by zavládla chaos a nepřehlednost. Pojmovým zpracováním je dosaženo přesnosti, jasnosti, ovšem na úkor konkrétní plnosti. Může se totiž stát, že právě tím, že se zajímáme jen o to, co je všem lidem společné, se přestaneme zajímat o Shakespeara a Goetha, což je bída. Budeme nivelizovat, nebudeme brát v úvahu, že je nějaký rozdíl mezi geniálním dramatikem a nějakým pisálkem. My musíme vypracovat pojmovost, která nám dovoluje rozpoznat jedinečnost, Shakespeara. To je potom ten kumšt: pomocí pojmů, které jsou vždycky abstraktní, postihnout něco, co není abstrakce, co je plná skutečnost. To je potom ten kumšt. A to ovšem právě tento kumšt potřebuje filosofii. Protože filosofové jsou jedinečné postavy a myšlenky jsou jedinečné a nemůže nám stačit nějaká učebnice. To prostě nejde. Mezi myšlenkami jsou rozdíly tak, že některé jsou podstatné, některé myšlenky jsou naprosto banální. Jinak to nejde.

Tedy pojmovým zpracováním je dosaženo přesnosti, jasnosti, avšak stupňováním abstrakce můžeme dojít k tomu, že některé nejčistší pojmy nemají už se zkušeností respektive skutečností vůbec co dělat. To je rozpoznání, které tam nedokládá historicky, o čemž se očekává konsenzus, ale my všichni víme, že skutečně do jisté míry nejkrajnějším způsobem to bylo prokázáno třeba v eukleidovské geometrii, která byla promyšlena paralelně s filosofií. Je to jedna z věcí, které nevznikly vyčleněním z filosofie, je stejně stará jako filosofie přibližně. A tam tedy tato geometrie je vypracována, už od té doby – možná, že 400 let to znáte, ale už moc naděje není, že by se tím někdo tak radikálně nezabýval, protože je teď tady obrovská soustava neeukleidovských geometrií, kde by se daly dělat zázraky takřka.

Nicméně my dnes víme, že ta naprosto dokonale vnitřně integrovaná geometrie eukleidovská, že prostě neplatí, že už s tímto světem nemá téměř nic společného. V kuchyňských poměrech naší planety ještě jakž takž, ale ve vesmíru neplatí.

To je ten doklad toho, jak může myšlení díky abstrakci, díky naprosté přesné pojmovosti, pojmové vymezenosti dospět k naprosto vnitřně nerozporným systémům, které v sobě samy platí, ale které se skutečností mají málo nebo už vůbec nic společného.

To si musí uvědomit každý filosof, takže každý systém filosofický musí vždycky svou oprávněnost, svou *legimititu* prokázat v *aplikaci*, a ne v logické bezrozpornosti.

Proto také nemá smysl ve filosofii hádka o principy, kde *principiis* ve filosofii *non est disputandum*. To nemá cenu, leda v rámci jedné školy, tam to má cenu, protože ta škola si vyjasňuje své vlastní základy, ale mezi různými filosofiemi, různými filosofy nemá cenu se hádat o principy, nýbrž naopak tam každý musí dokázat, když má tyhle a tyhle principy a takový a takový přístup, takovou a takovou metodu a tak dále, tak co s ním teď provedeš v tomto případě. Teď má ukázat, co s ním dokáže. Teprve pak se ukazuje platnost či neplatnost filosofie, užitečnost či neužitečnost filosofie.

Nesmí to být ovšem chápáno velmi pragmaticky, to jest, když se někdo zeptá, jestli má zvednout kurs koruny o tolik nebo o tolik, tak tím se filosof zabývat nebude. Ne že by to neuměl nebo nemohl umět,

Thalés už ukázal, že když se mu moc smějí sloužky, tak že taky dovede vydělat majlant na olivách, ale že by to byla jenom ukázka, že není úplný vůl a že se mu nemají sloužky čemu smát, že spadl do nějaké té louže, když koukal na hvězdy. Ale to není práce filosofa, aby zbohatl, aby se z něj pak stal... aby hlídal svůj majetek a přestal filosofovat, to v žádném případě.

Znamená to, že je konec, že už někteří odpadli?

Jiný hlas: Jo.

Hejdánek: Budem končit. Takže já nezačnu, další podkapitola je *Intence a svět míněných objektů*, tam bude hlavně tedy záležitost té *diskrepance* mezi *fenomenologií* Husserlovou a tak, a potom další potom ještě bude *Pravda a metafyzický řád*. Tím to bude končit.